

онального управління та інститутів, які зумовлюють активізацію інноваційного процесу й забезпечують безперервно повторювальні процеси створення, нарощення та розвитку інтелектуального потенціалу регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бережная В.И. Региональные проблемы инновационного развития : [монография] / В.И. Бережная, Е.А. Михуринская, Е.А. Смирнова. – Симферополь : ИТ «АРИАЛ», 2012. – 226 с.
2. Бонковські А. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу / А. Бонковські, М. Клепка, К. Матусяк, Є. Стшелец, К. Засядли. – Познань/Київ, 2005. – 185 с.
3. Брикова І.В. Венчурне фінансування як ключовий механізм комерціалізації інновацій в межах регіональної інноваційної системи / І.В. Брикова // Актуальні проблеми розвитку регіону : [науковий збірник] – Вип. 3., 2007. – Т. 2 – С. 322–328.
4. Гузырь В.В. Национальная инновационная система и инновационная экономика: проблемы построения и развития / В.В. Гузырь // Томский поли технического университет. – 2006. – № 5. – С. 44–55.
5. Демченко В.В. Проблеми формування інституційного середовища інноваційного розвитку регіонів / В.В. Демченко // Регіональна економіка. – 2008. – № 2. – С. 59–69.
6. Иванов В.В. Национальные инновационные системы: опыт формирования и перспективы развития / В.В. Иванов. – М. : Доброе слово, 2007. – 150 с.
7. Коваленко А.О. Інноваційний тип розвитку продуктивних сил України / А.О. Коваленко // Продуктивні сили і регіональна економіка : [збірник наукових праць] : у 2 ч. – К. : РВПС України НАН України, 2002. – Ч. 1. – 2002. – С. 36–43.
8. Поручник А. Регіональна інноваційна система як основа підвищення міжнародного конкурентного статусу національних регіонів / А. Поручник, І. Брикова // Міжнародна економіка. – 2006. – № 5. – С. 134–172.
9. Федуллова Л.І. Розвиток національної інноваційної системи України / Л.І. Федуллова, М.Т. Пашута // Економіка України. – 2005. – № 4(521). – С. 35–47.
10. Шичков А.Н. Экономика и менеджмент инновационных процессов в регионе : [монография] / А.Н. Шичков. – М. : ИД «Финансы и кредит», 2008. – 360 с.
11. Шкурупій О.В. Інтелектуальний капітал в умовах становлення індустріального суспільства: імперативи глобального економічного розвитку та орієнтири для України : [монография] / О.В. Шкурупій. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2010. – 303 с.
12. Яремко Л.А. Регіональна інноваційна система / Л.А. Яремко // Регіональна економіка. – 2006. – № 3. – С. 103–112.
13. Carlsson B., Stankiewicz R. On the nature, function and composition of technological systems / B. Carlsson, R. Stankiewicz // Journal of Evolutionary Economics. – 1991 (1). – P. 93–118.
14. Cooke P. Regional Innovation Systems, Clusters, and the Knowledge Economy / P. Cooke / Industrial and Corporate Change. – 2001, 10(4): 945–74.
15. Howells J. (1999), «Regional Systems of innovation?», in Archibudzi D., Howells J. and Michie J. (Eds) Innovation policy in a global economy. Cambridge University Press, Cambridge, 67–93.
16. Lambooy J., Boschma R. Evolutionary Economics and Regional Policy / J. Lambooy, R. Boschma / The Annals of Regional Science, 2001. – 35. – P. 113–131.
17. Lundvall B.-A. National innovation system: towards a theorem of innovation and interactive learning / B.-A. Lundvall. – London : Printer Publishers, 1992. – 342 p.
18. Nelson R. The national system of innovation: a comparative study / R. Nelson. – Oxford: Oxford university press, 1993. – 541 p.

УДК 338.43-049.5

Харлан Є.А.
здобувач кафедри менеджменту
Черкаського державного технологічного університету

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В РИНКОВИХ УМОВАХ

У статті розкрито зміст ринкового механізму як сукупності ринків, що спеціалізуються на виробництві певних товарів, та окреслено теоретичні засади його регулювання. Визначено особливості регулювання й взаємодії сільського господарства і продовольчого ринку за умови державного впливу. Встановлено напрями регулювання ринкового механізму для подальшого розвитку продовольства та вплив аграрної реформи на забезпечення продовольчої безпеки країни.

Ключові слова: продовольча безпека, ринковий механізм, агропромисловий комплекс, сільське господарство, продовольчий ринок, ціна.

Харлан Е.А. ОСОБЕННОСТИ РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УСЛОВИЯХ

В статье раскрыто содержание рыночного механизма как совокупности рынков, которые специализируются на производстве определенных товаров, и очерчены теоретические основы его регулирования. Определены особенности регулирования и взаимодействия сельского хозяйства и продовольственного рынка при условии государственного воздействия. Установлено направления регулирования рыночного механизма для дальнейшего развития продовольствия и влияние аграрной реформы на обеспечение продовольственной безопасности страны.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, рыночный механизм, агропромышленный комплекс, сельское хозяйство, продовольственный рынок, цена.

Harlan E.A. PECULIARITIES OF REGULATION OF FOOD SECURITY IN MARKET CONDITIONS

The article reveals the content of the market mechanism as a set of markets, specializing in the production of certain goods and outlines the theoretical basis of its regulation. The features of the regulation and interaction of agriculture and food market subject to government influence. Established areas of regulation of the market mechanism for the further development of the food and the impact of agrarian reform on food security.

Keywords: food security, market mechanism, agribusiness, agriculture, food market, price.

Постановка проблеми. Вирішення проблем продовольчої безпеки забезпечується розвитком агропромислового комплексу. До цього часу виробництво

сільськогосподарської продукції перебуває не на належному рівні забезпеченості. Проте останніми роками спостерігається позитивна тенденція. З цього

впливає, що існують резерви збільшення обсягів виробництва продовольства, виходячи з розвитку агропромислового комплексу й ринкового механізму загалом, тому залишаються не розв'язаними питання щодо вдосконалення ринкового механізму. Проблема підвищення ефективності функціонування економіки, що стоїть перед економічною наукою, створює умови для вирішення ряду теоретичних проблем. І пошук додаткових шляхів покращення регулювання продовольчої безпеки в ринкових умовах набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами державного регулювання продовольчої безпеки займалися такі українські вчені як Ю. Білик [1], П. Борщевський [2], В. Геєць [3], Л. Дейнеко, М. Лукінов [4], П. Саблук [5], В. Трегобчук [6], В. Юрчишин та ін. Вони досліджували проблеми продовольчої безпеки на рівні регіонів і переважно загальнодержавного характеру. Така орієнтація вимагає детального дослідження продовольчої сфери з огляду на сучасні ринкові умови.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає в підвищенні ефективності регулювання продовольчою безпекою в наявній структурі економіки як системи, що процвітає.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основний економічний аргумент на користь ринкового механізму полягає в тому, що він сприяє ефективному розподілу ресурсів. Відповідно до цієї тези, конкурентна ринкова система направляє ресурси у виробництво тих товарів, яких суспільство найбільше потребує. Вона диктує застосування найефективніших методів комбінування ресурсів для виробництва і сприяє розробці й упровадженню нових, більш ефективних технологій виробництва. Ринковий механізм як суперечлива єдність складових його елементів можна розкрити і як сукупність ринків, що спеціалізуються на виробництві певних товарів. Ринок сільськогосподарських товарів можна подати як спосіб розподілу цих товарів.

Згідно з ринковим розумінням ефективного розподілу, мета такого ринку – розподілити сільськогосподарські товари, продовольство й сировину відповідно до фінансових можливостей споживачів. У межах окремого ринку визначаються ціни на окремі види товарів згідно з попитом і пропозицією на них. Необхідною видається виділення ринкових регуляторів, стимулюючих процес якнайповнішого та в достатній кількості забезпечення якісним продовольством населення країни.

Регулювання ринкового механізму досягається за допомогою цін, а також через регулюючу роль різних видів ринків, що функціонують у системі ринкового механізму. Ціни, як один з основних елементів ринкового механізму, складаються на місцевому, регіональному, національному й міжнародному рівнях. Ці ціни включають і вартість перевезень та зберігання, тому вартість сільськогосподарських товарів об'єктивно нижча там, де вони виробляються, через зменшення витрат виробництва за рахунок зниження витрат на виробництво, перевезення і зберігання. Виходячи з регіональних цін, встановлюються національні ціни і спеціалізація регіону, а виходячи з національних цін, формується міжнародний ринок сільськогосподарських товарів.

Сільське господарство і продовольчий ринок не є саморегульованими елементами ринку, оскільки попит на продовольство як на товар першої необхідності характеризується низькою еластичністю, що

також властива й сільському господарству. Водночас ціни на ринку продовольства надзвичайно еластичні і схильні до великих коливань. Це ще відомо з економічної теорії, що також рекомендує державне регулювання цін на агропродукцію, бо інакше вони через високу свою еластичність почнуть негативно впливати й на споживача, і на виробника. У цьому питанні, на наш погляд, необхідним є звернення до досвіду розвинених країн. У сучасних концепціях ціноутворення на сільськогосподарську продукцію в країнах з розвинутою економікою передбачається активне державне втручання у формування цін, їх регулювання. Держава встановлює ліміти цін, виробляє дотації та компенсації, але ціни від цього не перестають бути важливим ринковим інструментом, оскільки вони відрегульовані на ринку шляхом попиту і пропозиції. У ринкових умовах держава мусять проводити політику регулювання продовольчого ринку, створюючи економічні передумови для розвитку сільськогосподарського виробництва в потрібних обсягах і пропорціях. Ціна виступає засобом, а не об'єктом державного регулювання. Держава компенсує сільськогосподарським товаровиробникам відхилення від ринкової ціни в розмірах, необхідних для їх діяльності при заданому рівні прибутковості. Міністерство аграрної політики та продовольства України розробляє щорічну програму закупівель сільськогосподарської продукції за гарантованими цінами, що забезпечує фермерам відповідний рівень рентабельності [7]. У разі отримання високих врожаїв, коли пропозиція продукції може перевищити попит на неї й ринкова ціна знизиться, держава закуповує продукцію у великих обсягах і домовляється з фермерами про її зберігання в них за певну плату або направляє продукцію в державні сховища чи вживає заходів щодо її експорту. При підвищенні цін держава викидає на ринок запаси продукції і тим самим знижує їх.

Політика аграрних цін і фермерських доходів у розвинених країнах передбачає насамперед спостереження за динамікою ряду економічних показників, у тому числі: витрат виробництва по групах спеціалізованих господарств (країни ЄС), видах виробництва (США); паритету цін на промислово й сільськогосподарську продукцію; дохідність ферм і галузей виробництва. Динаміка витрат і дохідності виробництва дає змогу враховувати ступінь впливу будь-якої зміни цін на рівень і структуру витрат і рентабельності підприємства [8].

Отже, найважливіша функція ціни – це регулювання ринкового механізму для подальшого розвитку галузі: регулювання доходів населення, цін на засоби виробництва, витрат і доходів у сільському господарстві, цін на кінцеву продукцію агропромислового комплексу. Для реалізації функції регулювання цін необхідне дотримання ціни паритету на продукцію сільського господарства і промисловості. При цьому держава для захисту інтересів сільського господарства покликана підтримувати його обґрунтований рівень, визначаючи принципи коригування узгоджених цін. Індексація цін на сільськогосподарську продукцію має включати паритетний індекс, що страхує споживачів від неконтрольованого зростання коштів виробництва.

Відомо, що ринкова система являє собою сукупність різноманітних ринків за ознакою взаємин, інакше кажучи, з огляду на товари й послуги, що продаються та купуються. У сформованих формах ринок продовольчих товарів представлено такими елементами: державною торгівлею, реалізує продо-

вольство за державними цінами; споживчою кооперацією, що реалізує товари за комісійними цінами; комерційною торгівлею, реалізує окремі види продовольчої продукції за напіввільними й вільними цінами; так званими, організованими ринками, на яких продовольчі товари продаються індивідуальними виробниками за вільними й незначно регламентованими цінами. Ця структура ринку продовольчих товарів і використання в ньому цін характеризується єдністю та цілісністю. На цьому ринку допускається співіснування суперечливих, важко сумісних форм торгівлі та ціноутворення. У результаті з'являється широкий вибір цін на одні й ті самі товари залежно від застосовуваних форм торгівлі.

В останні роки в результаті помилкових передумов аграрної реформи ускладнилася ситуація із забезпечення продовольчої безпеки країни. Це сталося внаслідок того, що реформатори виходили з таких обставин: виробництво продуктів харчування і його реалізація в ринкових умовах стають саморегульованими; вітчизняні виробники продовольства при відкритих кордонах мають стати конкурентоспроможними; фінансовий капітал здатний забезпечити процес відтворення за умови введення приватної власності на землю; великі господарства, що існували у вигляді колгоспів і радгоспів, можуть бути замінені дрібними фермерськими господарствами. Такі умови можуть бути досягнуті в абстрактній ринковій економіці, проте в реальній економіці навіть у розвинених західних країнах вони не завжди виконуються і навіть суперечать економічним основам функціонування ринку продовольства.

Зовнішньоекономічна безпека будь-якої держави з ринковою економікою підтримується урядовими заходами, спрямованими на стимулювання зовнішньоекономічних зв'язків і захист внутрішньої економіки й вітчизняних експортерів від іноземної конкуренції. Основними зонами, де відчувається вплив економічної політики урядів, є міжнародна торгівля товарами та послугами і перелив капіталу (іноземні інвестиції та кредити). Що стосується міжнародної торгівлі, то експорт та імпорт сільськогосподарських товарів і продовольства (насамперед зерна) залишаються найважливішими сферами світової економіки, де активне втручання держави є найважливішим чинником ціноутворення й обміну продукцією.

У національну безпеку як структурного блоку входять самостійно значимі комплексні заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки країни. Проблема економічної безпеки на національному рівні, яка включає, зокрема, гарантування достатнього продовольчого забезпечення, посідає одне з головних місць у політиці країни. Неодмінною умовою побудови ринкової економіки агропромислового комплексу є зміцнення взаємних зв'язків між підприємствами, котрі утворюють цей життєво необхідний комплекс народного господарства, куди входять: підприємства, що виробляють засоби виробництва для сільського господарства; підприємства, що виробляють сільськогосподарську продукцію; підприємства сфери обслуговування, матеріально-технічного постачання, що збувають продукцію споживачеві; транспортна служба; мережа науково-дослідних і навчальних закладів [3].

Поглиблення та розширення зв'язків сільського господарства і промисловості відбувається в результаті їх обміну. На це вказував К. Маркс: «Обмін ... встановлює зв'язок між сферами, уже різними, і перетворює їх у більш-менш залежні один від одного галузі сукупного суспільного виробництва» [9].

Агропромисловий комплекс України на всіх рівнях функціонує через систему прямих і зворотних

виробничо-економічних зв'язків сільськогосподарського виробництва з обслуговуючими, переробними й іншими галузями та організаціями. Наявність цих зв'язків є основою формування виробничо-господарських комплексів, що, зокрема, стосується і продовольчого комплексу нашої країни. Проблему продовольчого забезпечення населення треба розглядати не тільки з точки зору внутрішніх можливостей ефективного виробництва, а й у взаємозв'язку зі світовими тенденціями. В цьому полягає основна мета доктрини незалежності нашої країни.

Прямі зв'язки сільськогосподарських підприємств з підприємствами переробної промисловості – це прогресивна форма закупівель сільськогосподарської продукції. При ній усуваються проміжні ланки, сільгоспідприємства реалізують свою продукцію безпосередньо переробним підприємствам, скорочується шлях від полів і ферм до споживача, що сприяє зменшенню втрат продукції, поліпшенню її якості. При прямих зв'язках чіткіше регулюються терміни поставок продукції, узгоджуються вимоги до її якості, зміцнюється взаємна відповідальність партнерів. Отже, підвищується вихід кінцевої продукції на одиницю використовуваних ресурсів, поліпшується постачання населення продовольством. Прямі зв'язки мають такі форми: в одних випадках сільськогосподарські підприємства доставляють продукцію до місць її переробки, в інших – переробні підприємства закуповують продукцію безпосередньо в господарствах і вивозять спеціалізованим транспортом. Остання форма набуває все більшого поширення, оскільки сільськогосподарські товаровиробники звільняються від проблем транспортування продукції, тим самим отримують можливість зосередити зусилля на нарощуванні виробництва продукції й поліпшенні її якості.

Прямі зв'язки підприємства аграрної сфери також налагоджують і з торговими підприємствами. Слід зазначити, що процес інтеграції дасть змогу сформувати ефективну організаційно-виробничу структуру агропромислового комплексу. Однак важливо при цьому мати в кожній галузі й кожному підприємству агропромислового комплексу налагоджений механізм виробничих відносин. Формування ринкової економіки в сільському господарстві починається з сільськогосподарських підприємств, фермерських та особистих підсобних господарств і вихідним, базовим матеріалом при цьому є ефективно організовані виробничі відносини, тобто раціональне використання земельних, трудових і майнових ресурсів. При організації економічних відносин необхідно враховувати організаційно-господарські основи підприємств різних форм власності.

Високий рівень продуктивності праці є визначальним фактором зростання в галузях агропромислового комплексу, так як зумовлений ефективним використанням ресурсів, підвищенням ефективності сільськогосподарського виробництва. В умовах ринкового господарювання на продуктивність праці безпосередньо впливають такі фактори, як забезпеченість праці основними виробничими фондами, кількість робочої сили й ефективність розподілу різних ресурсів, їх поєднання та управління ними. Важливо, що продовольча політика розглядається як комплекс заходів, покликаних системно й ефективно виконувати завдання розвитку не тільки власного виробництва, зовнішньої торгівлі, зберігання та переробки, а й справедливого розподілу основних продуктів харчування, а також соціального розвитку сільської місцевості.

Через характеристику окремих елементів продовольчої безпеки розкривається її своєрідність і відмінність від багатьох інших проблем, пов'язаних з аграрним розвитком. Слід зазначити, що однією з узагальнюючих характеристик продовольчої безпеки є стабільність національної продовольчої системи. У підсумку ринок продовольчих товарів представлений торгівлею продовольством, а також функціонуванням ринкових стимуляторів, регулюючих як попит і пропозицію, ціни, так і продовольчу безпеку країни загалом. Ринковий механізм визначається як система конкретних форм взаємозв'язку різних рівнів єдиного народногосподарського комплексу, а також як система категорій і законів економіки.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити такі висновки. Усі виділені елементи ринкового механізму мають перебувати в оптимальній, збалансованій взаємодії. Інакше цей механізм буде давати серйозні збої. Суперечності між його структурними ланками мають місце, але їх потрібно своєчасно виявляти й розв'язувати. Ринковий механізм знаходить своє відображення і конкретизацію у виконуваних ним функціях. По-перше, аналізований механізм покликаний забезпечувати стійке зростання ефективності суспільного виробництва. Така функція спрямована головним чином на розвиток продуктивних сил суспільства, його матеріально-технічної бази. По-друге, він має сприяти все більш повній реалізації суспільної власності на засоби виробництва, системи економічних законів. Ця функція безпосередньо стосується вдосконалення виробничих відносин, забезпечуючи їх сталу відповідність рівню й характеру продуктивних сил. По-третє, ринковий механізм має на меті практичне здійснення соціально-економічної політики держави. По-четверте,

його сутнісна характеристика має на увазі також реалізацію (доведення до споживача) якісної продукції, що відповідає вимогам сучасної економічної системи й суспільства в цілому.

Отже, для того щоб ринковий механізм успішно виконував свої функції, він мусить постійно вдосконалюватися. В іншому разі він може негативно впливати на суспільне виробництво продуктів харчування. Тому варто вживати певні практичні заходи, спрямовані на посилення ролі ринкових стимуляторів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білік Ю.Д. Продовольча безпека України: стан та перспективи використання потенційних резервів // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – С. 139–148.
2. Борщевський П. Продовольча безпека країни: стан і тенденції / П. Борщевський, Л. Дейнеко // Розбудова держави. – 2000. – № 1–6. – С. 66–73.
3. Геєць В.М. Нестабільність та економічне зростання / В.М. Геєць. – К. : Ін-т економ. прогнозування, 2000. – 344 с.
4. Лукінов І.І. Продовольча безпека та її гострота у світовому вимірі / І.І. Лукінов // Економіка АПК. – 2001. – № 4. – С. 33.
5. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство: монографія / П.Т. Саблук, О.Г. Білоус, В.І. Власов. – К.: ННУ ІАЕ, 2008. – 632 с.
6. Трегобчук В.М. Продовольча безпека в контексті національної безпеки держави / В.М. Трегобчук. – К. : ІЕ НАН України, 1999. – 56 с.
7. Стратегія розвитку сільського господарства України на період до 2020 року : [проект]. – К. : Національна академія аграрних наук, науковий центр, Інститут аграрної економіки, 2012. – 19 с.
8. Хміль І.Р. Розвиток агропромислового сектора України в контексті продовольчої безпеки / І.Р. Хміль // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Стратегія економічного розвитку харчової промисловості та забезпечення продовольчої безпеки», 29–31 жовтня 2012 року. – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 124–126.
9. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Политиздат, 1962. – Т. 25. – 551 с.

УДК 332.146:330.341.1

Чушенко В.О.

*здобувач кафедри менеджменту
Черкаського державного технологічного університету*

ЗМІСТ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО ЗРОСТАННЯ

У статті проаналізовано сучасні наукові підходи до визначення поняття «інновації», «інноваційний потенціал» та його складових. На основі наявної проблеми щодо визначення єдиного розуміння поняття «інноваційного потенціалу регіону» запропоновано власне узагальнене визначення. Розкрито зміст інноваційного потенціалу та структуру процесу інноваційно орієнтованого управління збалансованим розвитком економіки регіону.

Ключові слова: інновація, інноваційний потенціал, інноваційний потенціал регіону, інноваційна діяльність.

Чушенко В.О. СОДЕРЖАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА В КОНТЕКСТЕ СБАЛАНСИРОВАННОГО РОСТА

В статье проанализированы современные научные подходы к определению понятия «инновации», «инновационный потенциал» и его составляющих. На основе существующей проблемы по определению единого взгляда в понимании понятия «инновационного потенциала региона» предложено собственное обобщающее определение. Раскрыто содержание инновационного потенциала и структуру процесса инновационно ориентированного управления сбалансированным развитием экономики региона.

Ключевые слова: инновация, инновационный потенциал, инновационный потенциал региона, инновационная деятельность.

Chushenko V.O. CONTENTS OF INNOVATION POTENTIAL REGION IN THE SUSTAINABLE GROWTH

The article analyzes the modern scientific approaches to the definition of such concepts «innovation» and «innovative potential» and its components. Based on existing problems of designating a single point of view in understanding the concept of «innovative capacity of the region» actually a generalized definition is proposed. Contents of innovation potential and structure of the innovation process oriented on the management of balanced economic regional development are revealed.

Keywords: innovation, innovation capacity, innovation potential of the region, innovative activity.